

Avaluació del programa *Camí escolar, espai amic*

Eines per un seguiment i avaluació

Octubre de 2017

→ Resum executiu

institut
infància i
adolescència

Ajuntament de Barcelona
Diputació de Barcelona
Universitat de Barcelona
Universitat Autònoma de Barcelona

Avaluació del programa *Camí escolar, espai amic*

Eines per un seguiment i avaluació

Coordinació del projecte:
Institut Infància i Adolescència de Barcelona

Investigador:
Eric Saurí Saula

Per encàrrec de:
Institut Municipal d'Educació de Barcelona

1

Un punt de partida per estudiar els camins escolars

2

Emmarcament metodològic

3

El programa '*Camí escolar, espai amic*' a Barcelona

4

Conclusions

1

Un punt de
partida per
estudiar els
camins escolars

1.1. Què és el camí escolar?

- Els camins escolars s'articulen com a una estratègia educativa per a promoure la **mobilitat segura i la convivència en els entorns escolars**.
- Es pretén que els infants i adolescents assumeixin **majors quotes d'autonomia personal, responsabilitat i qualitat de vida** en els seus desplaçaments.
- Conscienciació sobre la necessitat de canviar l'actual model de mobilitat i ordenament de l'espai públic: ***un espai públic de tots i per a tots***.
- Potenciació de les lògiques participatives. La seva implementació requereix de la **participació de les entitats del territori, dels infants, de la comunitat educativa** (equips directius, equips docents i famílies) **i de l'administració pública**.

1.2. Què es vol assolir amb el Camí escolar?

- **Millores en la seguretat dels infants** en el seu itinerari d'accés als centres escolars i la **conscienciació de les diferents fórmules modals per a desplaçar-se**.
- **Canvis en l'espai públic** ja que el projecte obliga a repensar els espais propers a l'escola per pacificar-los.
- La implicació directe dels pares i mares amb l'objectiu de **reduir les pors** i promoure un **canvi en els hàbits de mobilitat**.
- Realitzar un treball pedagògic al voltant de valors com **l'autonomia, la corresponsabilitat social i el treball comunitari**.
- Canvis en l'articulació de la **mobilitat**.

2

Emmarcament metodològic

2.1. Tècniques de recollida d'informació

Fase I

Anàlisi de les dades quantitatives disponibles (nombre de camins escolars, estat dels mateixos, zones d'influència, etc.) i **entrevistes exploratòries a experts**. Aquestes dades han servit per tenir una informació descriptiva referent a l'estructura dels camins escolars que ha permès configurar la mostra d'individus a entrevistar.

Fase II

Aproximació qualitativa per conèixer les inèrcies del programa. S'han emprat tècniques de caràcter intensiu, **entrevistes semiestructurades i observació directa**, amb l'objectiu de:

- Captació de models, comportaments, normativitats, pràctiques i discursos.
- Delimitació de les diferents realitats territorials: funcionament organitzatiu i paper dels agents implicats
- Captació de la multiplicitat d'interpretacions sobre els beneficis de la seva implementació (impactes) i dels seus límits i disfuncionalitats.

3

El programa
*'Camí escolar,
espai amic'* a
Barcelona

3.1. Dades al voltant del 'Camí escolar, espai amic'

- **Les dades disponibles no permeten discernir l'impacte real d'aquest programa en la mobilitat de l'alumnat dels centres educatius implicats.**
- Només es pot saber l'alumnat que potencialment es veu afectat pel programa (les dades qualitatives confirmen que no tots els alumnes i famílies es veuen interpel·lats pel programa que es desenvolupa en el seu centre educatiu).

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

1. Procediment i fases del projecte

Demanda d'un nou Camí escolar a l'IMEB

(es realitza via Districte a petició i amb acord del centre educatiu o AMPA)

FASE I

CONEIXEMENT I PLASMACIÓ D'OBJECTIUS

- Reunió amb la Comissió de Centre per explicar els objectius i la metodologia per la *diagnosi*.

FASE II

DIAGNOSI

- ETCS, que és l'empresa gestora del projecte, presenta els materials per treballar des de l'aula i/o amb les famílies.
- **Enquesta:** Observació de les problemàtiques de mobilitat.
- Anàlisi dels itineraris seguits per l'alumnat i detecció de problemàtiques.

FASE III

DISSENY DEL PROJECTE

- Anàlisi de les dades recollides i treball amb els serveis tècnics de l'Ajuntament. Les demandes relacionades amb la via pública es traslladen a la Comissió Tècnica del Districte.
- Treball de les qüestions pedagògiques, comunitàries i d'entorn a les Comissions de Seguiment.
- Treball comunitari des de les escoles. Contacte amb botigues i entitats del barri.
- Assoliment de certs acords i *inauguració*.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

2. Seguiment i manteniment del programa

- Les dades indiquen que després de la inauguració s'inicia **un procés de desenganxament**.
- En alguns casos, les escoles continuen realitzant activitats relacionades amb el Camí escolar però es talla la comunicació entre l'escola i la família. En d'altres, si l'objectiu principal es limitava a les millores de l'espai públic, es produeix un progressiu abandonament del projecte.
- Alguns centres aposten per la continuïtat del projecte: realitzen una monitorització, observa les necessitats, aporta materials i dissenya la manera de donar continuïtat a la proposta.
- Centres educatius més participatius:
  - Pares i mares més reivindicatius i sensibilitzats amb la mobilitat sostenible.
  - Famílies amb major nivell socioeconòmic i nivell d'instrucció.
  - Els centres més implicats treballen per projectes i estan vinculats a escoles sostenibles.
- No avaluació sistematitzada de cadascun dels camins i dels centres que els conformen.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

3. L'impacte en els centres educatius i la comunitat educativa

- APROXIMACIÓ AL PROGRAMA: l'anàlisi de les diferents experiències permet establir que hi ha dos tipus d'aproximacions:
  - **Aproximació instrumental:** el centre s'incorpora al programa per resoldre qüestions d'entorn i via pública.
  - **Aproximació expressiva:** interès i voluntat de treball de qüestions ambientals, de salut i de mobilitat, més enllà d'un cert component instrumental
- IMPLICACIÓ DEL CENTRE I IMPACTE DEL PROGRAMA: les variables determinants són:
  - **Paper de l'equip directiu.** Les escoles més participatives són aquelles on l'equip directiu està molt implicat i s'ha apropiat del projecte.
  - **Treball en xarxa** realitzat en el desenvolupament del projecte. Això permet un treball de caràcter longitudinal amb entitats i botigues del barri.
  - **Incorporació al currículum.** Aquesta incorporació obre un interessant procés de reflexió al claustre.
  - **Suport i acompanyament d'ETCS.** Als centres on hi ha un major acompanyament augmenten els recursos pedagògics i es potencia l'assimilació de la temàtica

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

El paper de les famílies i les AMPA

- El projecte pivota considerablement sobre les famílies, especialment les AMPA.
- Sovint l'AMPA s'encarrega de dinamitzar el projecte en l'àmbit escolar i substitueixen al centre que no pot assumir certes funcions donada la saturació de projectes.
- Els centres amb una AMPA activa aconseguen uns resultats més positius.
- La no presència de les famílies afavoreix que el projecte no tiri endavant. Sovint, els centres educatius condicionen la participació a l'adhesió de les famílies.
- El contacte amb les famílies és fonamental a l'hora de fer pedagogia de les qüestions d'autonomia de l'infant.

El paper de l'alumnat

- La participació de l'alumnat és baixa i el poder decisor recau principalment en els adults.
- Els infants només són protagonistes del procés quan la motivació de l'escola és alta.
- Una major participació de l'alumnat es correlaciona amb un major èxit del camí escolar.
- La situació socioeconòmica de les famílies i el baix nivell d'instrucció dificulta la participació de pares i fills en tot allò que fa referència al camp educatiu.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

4. L'impacte en el territori. L'àmbit comunitari

- La morfologia de cada barri determina el tipus d'accions a l'hora de potenciar la dimensió comunitària.
- El treball en xarxa és indispensable per aconseguir implicar els agents del barri.
- Cal considerar la vinculació del camí escolar en el pla comunitari de barri.
- Poca participació per part dels col·lectius del territori (ex. 'botigues amigues').
- El treball des del Districte afavoreix el coneixement del projecte per part d'associacions i potencia la dimensió comunitària.
- Cal generar la porositat suficient entre el projecte i les iniciatives establertes i necessitats del territori per crear vincles.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

5. L'impacte en l'administració pública

- **Confusió en la responsabilitat del projecte:** el programa involucra diferents àrees de l'administració amb les seves pròpies dinàmiques i complexitats.
- **Manca de definició de les funcions** de cada departament: no delimitació del projecte en un **pla d'acció municipal**.
- **Distanciament** dels Serveis tècnics del Districte i de la Guàrdia Urbana.
- **Mandat polític poc clar:** els actors institucionals implicats desconeixen el **nivell de prioritització política** que aquest projecte ha tingut pels diferents governs municipals
- **Sobresaturació** dels tècnics d'educació del Districte.
- **Desajustament en els tempos** dels diferents agents i dilació en els terminis d'execució.

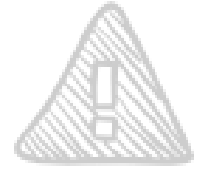

4

Conclusions

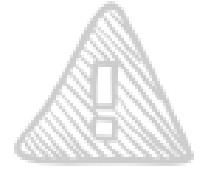
4.1. Límits del programa

Conclusions generals

- **El context estructural no facilita la implementació del programa** en totes les seves dimensions ni tampoc el seu manteniment un cop realitzada la inauguració.
- Els impactes analitzats indiquen que **no s'ha articulat una política pública i d'abast general** a l'entorn del Camí escolar.
- Les condicions estructurals analitzades mostren un panorama amb moltes dificultats. Amb tot, en diferents centres educatius l'establiment del programa s'ha produït amb avenços considerables.
- El programa només té continuïtat en les escoles que:
  - Tenen un **posicionament actiu envers les qüestions relatives a la sostenibilitat i la mobilitat**.
  - Tenen una **AMPA i professorat actius** i una **vinculació amb el barri**.
  - Articulen **metodologies de treball participatives**
- Els centres educatius amb continuïtat en el programa són els pioners de la incorporació del **nou relat sobre la mobilitat i l'espai públic**.
- El programa **Camí escolar, espai amic no assoleix els objectius generals fixats per la pròpia administració local**.

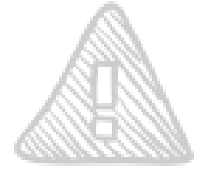
4.1. Límits del programa

a) L'heterogeneïtat interna del programa

- **L'heterogeneïtat territorial i organitzativa dificulta el seguiment i avaluació del projecte** i genera importants costos de transacció als agents que monitoritzen el funcionament dels programa.
- Cada districte i àrea municipal (Mobilitat i Guàrdia Urbana) posa a la disposició del programa **diferents tècnics responsables**. Aquesta variabilitat genera distorsions a l'hora de fer un seguiment del programa.
- **L'alta variabilitat en les formes organitzatives** generada per la inexistència d'un protocol d'actuació no afavoreix l'avaluació externa del programa.

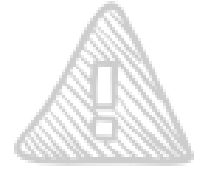
4.1. Límits del programa

b) El paper de l'administració municipal

- L'administració local és l'agent amb més capacitat organitzativa i executiva. Aquest paper genera **ineficiències derivades de l'organització de la pròpia administració**.
- La **priorització política** dels àmbits plantejats en el projecte (mobilitat segura, el paper de l'infant, etc.) és un element indispensable pel seu bon funcionament.
- S'observen serioses **mancances derivades de la parcel·lació de l'administració** i del poc hàbit a l'hora d'establir equips interdepartamentals.
- La manca d'un lideratge clar i el desigual compromís dels departaments implicats han generat una difusió de la responsabilitat que impacta negativament en el projecte.
- **El contacte entre àrees, centres educatius i famílies ha possibilitat un acostament a una nova concepció de la mobilitat** i del paper de l'infant en l'espai públic.
- **Es produeix una dilació del temps a l'hora de donar respostes a la comunitat educativa** i/o implementar les diferents mesures a l'entorn escolar o a la via pública.

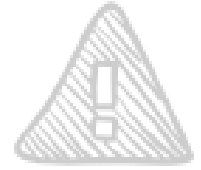
4.1. Límits del programa

c) La poca entitat de les demandes de mobilitat ateses

- Les **propostes realitzades** per la comunitat educativa fan referència a qüestions relacionades amb la **seguretat vial i la via pública**.
- La majoria de les **demandes ateses fan referència a canvis de poca entitat** (senyalització d'itineraris, mesures als espais d'espera, millores en la visibilitat en els passos de vianants).
- S'observa un **baix índex d'implementació de les demandes d'actuacions de més entitat**.
- La manca de pressupost, la complexitat d'algunes de les mesures proposades i la poca penetració del discurs sobre la nova mobilitat no permeten prioritzar aquestes actuacions.
- Caldria avaluar la possibilitat real d'implementació de determinades actuacions i, en el cas de no poder-ho assumir, caldria rebaixar les expectatives generades en el marc del projecte.

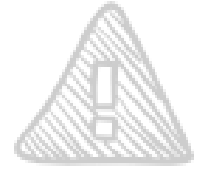
4.1. Límits del programa

d) La fragilitat de la participació

- Participació de **caràcter passiu i poca capacitat de decisió** per part dels infants i adolescents
- Baixa **implicació** de les famílies:
  - Distanciament envers l'escola i desconeixement dels seus codis per raons de posició social o origen
  - Distanciament envers els valors propugnats pel programa
  - Menysteniment de la capacitat d'incidència del programa en la societat
  - Pors relacionades amb la mobilitat autònoma dels infants
  - Impacte del programa en la mobilitat i logística familiars
- **La comunitat educativa no participa activament en les reunions tècniques** en què es discuteix sobre la viabilitat tècnica de les propostes realitzades

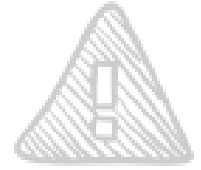
4.1. Límits del programa

e) El distanciament del projecte per part d'entitats i comerciants

- **La participació activa d'entitats i comerciants és molt reduïda**
- Les experiències analitzades indiquen que cal reenfocar el treball amb aquests col·lectius
- **Els comerços es mostren significativament escèptics sobre els impactes socials del programa**
- Caldria impulsar un marc de treball on donar a conèixer els avantatges del programa i els canvis en la concepció de la mobilitat que hi ha al darrera

4.1. Límits del programa

f) La saturació de la comunitat educativa i la prioritització del projecte

- La **participació de tota la comunitat educativa és indispensable** per poder assolir els objectius fixats.
- **Manca temps** per desenvolupar les qüestions plantejades al programa.
- **El programa pot ser percebut més com una càrrega que com una oportunitat**, cosa que pot generar manca d'implicació. Això és més evident quan el programa no s'ha incorporat al projecte de centre.
- La **temporalitat** d'una part del professorat i les AMPA **dificulta l'assumpció de les directrius del projecte de centre o dels camins escolars**.
- La **incorporació del programa al currículum de centre** suposa un impuls, n'assegura la continuïtat i permet aprofundir en el treball pedagògic.

4.2. Cap a on podem anar?

Reflexions per obrir camí

Mesures relatives al paper de l'administració pública

- Establir un grup de treball entre els agents implicats per **acotar els objectius del programa i adequar-los a les possibilitats reals d'implementació**
- Fixar el marge de maniobra (pressupost, viabilitat de les mesures, etc.) a l'hora d'executar mesures a l'espai públic. Les parts implicades han de conèixer els límits del **camp de joc**
- Establir d'una **taula de treball i coordinació permanent** que impliqui tant les diferents àrees de l'Ajuntament com els diversos territoris on es desenvolupa el projecte
- Delimitar dels responsables i clarificació de competències. Creació d'un **protocol d'actuació general i homogeni per a tots els territoris**
- **L'assignació de recursos** ha de considerar la morfologia (urbanística, social i econòmica) i **necessitats de cada territori**
- **Vincular el programa amb plans de barri, plans comunitaris o plans ambientals**
- **Signar un compromís públic** entre les àrees de l'Ajuntament i els centres educatius amb l'objectiu de generar una major identificació amb el programa i els seus objectius
- Establir un mecanisme que permeti valorar el nivell d'acompliment dels objectius fixats

4.2. Cap a on podem anar?

Reflexions per obrir camí

Mesures relatives a la mobilitat

- És essencial **establir d'entrada els límits de les intervencions a realitzar per no generar frustracions o sensació d'engany**. Cal ser curosos amb el què es pot oferir als centres i a les famílies.
- Possibilitat de treballar per **zones d'influència (entorn escolar) o cercles concèntrics al voltant de l'escola**. Aquesta metodologia possibilitaria l'anàlisi amb major deteniment del primer nivell al voltant de l'escola (accidentabilitat, mobilitat). Això permetria prioritzar i accelerar les intervencions i, de retruc, optimitzar els recursos en aquelles zones on es concentren tots els infants.

4.2. Cap a on podem anar?

Reflexions per obrir camí

Mesures relatives a la comunitat educativa

- Cercar **fórmules per augmentar el compromís de continuïtat per part de les escoles**. El compromís ha de ser un factor indispensable d'obligat compliment.
- Reduir les reticències del professorat o equips directius **incorporant el *Camí escolar* al currículum de centre** i assegurant des de l'administració suport econòmic, pedagògic i organitzatiu.
- Es recomana **millorar la sistematització pedagògica** per treballar el projecte a l'aula. Establir un **espai d'intercanvi d'estratègies emprades a l'aula per part de les escoles**.
- L'empresa concessionària hauria de poder tornar a **prioritzar el treball pedagògic** amb els diferents agents per damunt de les tasques de gestió i logística.
- **Incorporar mètodes per potenciar la vinculació de les famílies amb el centre educatiu i el barri**. Abans d'impulsar un Camí escolar cal enfortir aquest lligam.
- Impulsar **cursos i xerrades dirigides a les famílies** amb l'objectiu que superin les pors i reticències al voltant de l'autonomia de l'infant.
- Establir **espais de trobada entre els diferents agents de la comunitat educativa** (equips directius, professorat, famílies i alumnes) per intercanviar experiències i recursos.

4.2. Cap a on podem anar?

Reflexions per obrir camí

Mesures relatives a la comunicació

- Informar a les famílies sobre el projecte i els seus objectius d'una manera més sistematitzada i continuada. **L'establiment d'un protocol per informar a les famílies** sobre el què es fa, com es fa i amb quina finalitat pot ser una eina més per potenciar o iniciar la seva implicació.
- Assegurar-se **que els centres educatius entenen els objectius i els procediments del projecte**, abans de la seva incorporació al programa.
- Convé reenfocar la comunicació amb les botigues i entitats a fi i efecte que siguin conscients dels objectius del programa i dels beneficis derivats de la seva implicació.

QUI SOM?

Un **instrument públic** dedicat al **coneixement per acompanyar l'administració local** en el seu paper de **garantia dels drets** d'infants i adolescents

Un **pont entre el coneixement i la política pública** per millorar les vides dels infants aportant perspectiva de drets i comptant amb els seus punts de vista propis

Un consorci adscrit a l'**Ajuntament de Barcelona** i integrat també per la Diputació de Barcelona, la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona

QUÈ FEM?

1 **Contribuim a millorar polítiques locals per fer avançar els drets de la infància i l'adolescència**

Impulsem i acompanyem **canvis estratègics, transversals i concrets** per tal de millorar polítiques locals, tant de **ciutadania**, com **predistributives i redistributives**.

2 **Generem coneixement vinculat a l'agenda pública**

Investiguem sobre les vides d'infants i adolescents i les polítiques locals que els afecten, buscant l'equilibri entre la **diagnosi**, l'**avaluació** i les **propostes**.

3 **Enriquim el debat social compartint coneixement**

Nodrim els debats socials actuals aportant **mirada d'infància**, compartint dades, **relats**, anàlisis i coneixements

@InstInfancia

InstitutInfancia.cat

institut
infància i
adolescència

*Fem avançar els drets
generant coneixement
per millorar polítiques locals*